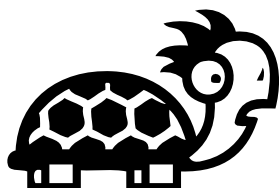

OPEN ACCESS

a

Horizon 2020

**Nezpomaluj šíření svých
vědeckých výsledků!**

Publikuj v Open Access!

Co je to OPEN ACCESS? OA

Bezplatný přístup k vědeckým informacím prostřednictvím internetu a také hnutí za jeho uskutečňování. Reaguje na aktuální problémy vědecké komunikace, kterými jsou hlavně:

- **Finanční problémy**

rostoucí ceny odborných časopisů 5–8 % každý rok, velké vydavatelské domy mají monopoly na odbornou literaturu a vědci si de facto své objevy musí kupovat za vysoké částky zpět, světově jde o miliardy dolarů, eur...

- **Množství informací a jejich neustálý nárůst**

přes 25 000 vědeckých časopisů,
1,5 milionu článků ročně.

- **Prodlevy mezi napsáním článků a jeho publikováním**

mnohdy více než rok než článek vyjde.

- **Bariéry v dostupnosti**

přístup pouze pro bohaté.

Open Access dokumenty mohou být odborné články (před i po recenzním řízení), příspěvky ve sbornících, data, technické zprávy, odborné monografie, apod. Open Access dokumenty se vyznačují volnou dostupností a volnou využitelností s přihlédnutím k řádnému citování a zachování integrity díla.

Stručná historie Open Access

Budapeštská iniciativa (Budapest Open Access Initiative – BOAI) vznikla na setkání členů Open Society Institute v únoru 2002 v Budapešti. Vymezuje základní principy, zdůvodnění, strategie a postupy uplatňované při prosazování otevřeného přístupu k vědeckým informacím a vyzývá vědeckou komunitu k širokému zapojení.

Prohlášení z Bethesdy (Bethesda Statement on Open Access Publishing) vzniklo v dubnu 2003 v rámci biomedicínské výzkumné komunity. Jeho cílem bylo podnítit diskusi, jak postupovat při urychleném prosazování zásad otevřeného přístupu k primární vědecké literatuře; současně vymezilo konkrétní kroky nezbytné pro přechod k OA-publikování pro jednotlivé subjekty ve sféře vědeckého publikování (výzkumné instituce, grantové agentury, knihovny, vydavatele vědeckých časopisů, vědce a učené společnosti)¹

Berlínská deklarace (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities) vzešla z konference pořádané společností Maxe Plancka v Berlíně v říjnu 2003. Přihlásila se k předchozím dvěma iniciativám a vyzvala vědce a výzkumné instituce ke změně jejich publikačních návyků ve prospěch publikování v režimu OA. Deklaraci podepsalo 300 vědeckých institucí. V ČR r. 2008 Akademie věd ČR a Grantová agentura ČR. První univerzitou u nás, která podepsala Berlínskou deklaraci, byla

1 BARTOŠEK, Miroslav. Open access- otevřený přístup k vědeckým informacím.: Úvod do problematiky. *Zpravodaj ÚVT MU* [online]. 2009, XX, č. 2 [cit. 2013-09-22]. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/628.html>

Masarykova univerzita. 16. 5. 2012 se přihlásila svým podpisem k Berlínské deklaraci Asociace knihoven vysokých škol (AKVŠ ČR). Členem AKVŠ je i Mendelova univerzita v Brně.

Přístupy k Open Access

ZELENÁ CESTA (GREEN ROAD)

- autoarchivace v otevřených repozitářích
- otevřený přístup poskytují autoři

ZLATÁ CESTA (GOLD ROAD)

- publikování v otevřených časopisech
- otevřený přístup poskytují vydavatelé

Zlatá cesta – open access časopisy

- Recenzované odborné časopisy poskytující bezplatný přístup k plným textům článků
- Existuje adresář otevřených časopisů Directory of Open Access Journals (DOAJ) – <http://www.doaj.org>
- V současné době existuje 9921 open access časopisů celosvětově (údaj k 23. 9. 2013)
- Přibývají zhruba 2 denně

Mendelova univerzita v Brně vydává celkem 3 open Access časopisy, jsou to

- Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis
 - Mezinárodní vědecký časopis publikující původní vědecké práce a review z oblasti akreditovaných oborů Mendelovy univerzity v Brně.
- Beskydy
 - Obsahuje vědecké práce týkající se především tématu lesa, lesního hospodářství a úlohy lesa v krajině a společnosti.
- European Countryside
 - Vědecký online časopis zaměřený na téma multifunkčního rozvoje venkova.

V ČR je vydávána celá řada impaktovaných OA časopisů, např. Acta Veterinaria Brno, Chemické listy, Czech Journal of Food Sciences, Plant Soil and Environment, atd.

Bezplatný přístup pro čtenáře v případě nekomerčních časopisů je hrazen nejčastěji z rozpočtu instituce (univerzity). U komerčních časopisů náklady hradí autor sám, jeho zaměstnavatel, grantová agentura, atd.

Další modely OA časopisů:

Pozdržený OA

- na plný text je uvaleno časové embargo, zpřístupnění až po uplynutí dané lhůty

Hybridní model časopisu

- po zaplacení poplatku je článek volně přístupný (v časopisu jinak placeném z předplatného)

Zelená cesta – otevřené repozitáře

Autor si sám svoji práci zveřejní na internetu (samoarchivace)

Repozitář

je digitální úložiště, kam autoři vkládají svá autorská díla, která jsou uchovávána a zpřístupňována na internetu. Rozlišujeme dva základní typy repozitářů

Institucionální repozitáře

– provozovány jednotlivými institucemi

Předmětové repozitáře

– pro konkrétní vědní oblast. – např. preprintový arxiv.org – <http://arxiv.org> (první otevřený repozitář), který dnes obsahuje více než 970 000 článků z oblasti astrofyziky, fyziky, matematiky, informatiky, atd. Dále je možné připomenout také medicínský repozitář PubMed <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>, ekonomický RePec <http://repec.org/> nebo Czech Digital Mathematics Library <http://dml.cz/>

Autor si sám nebo v zastoupení uloží svoji práci, která bude v digitálním úložišti trvale archivována. Má to pozitivní vliv na instituci – jde o zviditelnění a propagace odborných prací autorů. Má to řadu výhod oproti osobním webovým stránkám, které mají malou interoperabilitu a nízkou viditelnost na webu.

Repozitáře – vydavatelská a autorská práva

Dříve měli vydavatelé exkluzivní právo na vydání, potažmo zpřístupnění a pak už nikdo jiný. V posledních letech nastala změna k lepšímu díky zavedení licenčních politik i u takových vydavatelů jako je Elsevier, Springer, aj. Tím nastalo posílení autorových možností, jak s článkem dále nakládat. Z toho plyne na základě licenčních politik možnost vkládat do repozitářů vedle preprintů i postprinty (e-printy). Nepřehlednost velkého množství licenčních politik může řešit databáze Sherpa/Romeo, ve které si uživatel může snadno nalézt podmínky nakládání s článkem daného časopisu. Ovšem důležité je upozornit, že tato databáze není právně závazná.

Existují také online adresáře otevřených repozitářů, a to:

Registry of Open Access Repositories – ROAR – <http://roar.eprints.org>

The Directory of Open Access Repositories – DOAR – <http://www.opendoar.org>

V české republice mají repozitář např. Masarykova univerzita, Univerzita Pardubice, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava nebo Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

Výhody OA repozitářů

– Vyšší zviditelnění uložené práce

- Možnost prohledávat fulltextově
- Možnost generovat statistiky přístupů
- Každému dokumentu přidělen trvalý identifikátor
- Napojení na služby typu OpenAIRE (FP7), Driver, Ebsco Discovery service atd. – metavyhledávač vědeckých informací (dostupný na MENDELU)
- Vyhledávání přes Google

Co není Open Access?

- Zveřejňování dat za každou cenu
- Boj proti autorskému zákonu, recenznímu řízení nebo výdělečnému publikování

Co mi Open Access jako vědci přinese?

- Pozitvni vliv na citovanost svých vědeckých prací
- Zvýšení prestiže
- Zviditelnění

Co přinese Open Access fakultám?

- Lepší prosazení v rámci univerzit

Co mi Open Access přinese jako čtenáři?

- Snadný přístup k odborným informacím zdarma odkudkoliv online. Vyučující a studenti mohou vědecký materiál volně šířit a reprodukovat při dodržení citační etiky

Co mi Access jako vydavateli přinese?

- Popularizaci časopisu mezi odbornou veřejností a rozšíření skupiny čtenářů.

Na co si dávat u OA velký pozor?

Predátorská vydavatelství

V poslední době s **rostoucím počtem** otevřených časopisů se rozmáhá podvodné vydávání odborných časopisů. Tito tzv. predátorští vydavatelé provozují pseudo recenzované časopisy pouze za účelem zisku.² Taková periodika se vyznačují několika faktory:

- Nedostatečné nebo nulové recenzní řízení
- Nátlak na autory, aby se stali členy např. redakčních rad
- Výše poplatků oznamována až po přijetí dokumentu
- Vzhled a název časopisů připomínající jejich renomované prestižní protějšky
- Styl webových stránek napodobující webové stránky pravých odborných časopisů poskytující zavádějící informace a kontakty
- Autoři jsou někdy nevědomky členy redakčních rad

Jeffrey Beall, odborník na metadata z University of Colorado Denver sestavil a stále aktualizuje seznam predátorských vydavatelů. Dostupný je na této adrese: <http://scholarlyoa.com/publishers>

2 BUTLER, Declan. Investigating journals: The dark side of publishing. *Nature*. 2013-3-27, vol. 495, issue 7442, s. 433-435. DOI: 10.1038/495433a. Dostupné z: <http://www.nature.com/doi/finder/10.1038/495433a>

Horizon 2020

Jde o rámcový program pro výzkum a inovace (H2020), je největším a nejvýznamnějším programem financujícím na evropské úrovni vědu, výzkum a inovace v letech 2014–2020.

OA a Horizon 2020

Na rozdíl od 7. RP nyní musí všichni příjemci grantů zajistit otevřený přístup k vědeckým publikacím souvisejícím s projektovými výsledky.

Pro splnění povinnosti poskytnout publikace volně lze vybírat mezi dvěma modely:

Zelená cesta – uložení publikace do repozitáře a její zpřístupnění po uplynutí 6 měsíců od publikování (12 měsíců pro Social Sciences & Humanities). Publikace musí být ve formě post-printu.

Zlatá cesta – publikování v tzv. otevřených časopisech.

Zlatá cesta – financování

Poplatek za publikování hradí sám autor (zaměstnavatel/orgán financující projekt) V případě otevřeného časopisu financovaného institucí v plném rozsahu autor není povinen hradit publikování článku. U tzv. „hybridních“ časopisů (časopis s řádným předplatným s možností uvolnit za úplaty články v režimu OA) jde o jednorázovou platbu v rozmezí např. 1 500–2 500 EUR.

Jde o APCs – Article Processing Charges, který se zahrnuje do uznatelných nákladů, pokud byly vynaloženy po dobu trvání projektu.

Doporučení – předem naplánovat přibližný počet publikací a ověřit u vydavatele, zda umožňuje splnit podmínky OA v H2020 (zveřejnění článku po 6/12 měsících).

V případě zvolení tzv. zlaté cesty pravidla H2020 požadují ukládání publikací do repozitářů. U výsledků uložených do repozitáře je třeba zajistit minimálně to, aby se daly volně online číst, stahovat a tisknout.

Společně s výsledky je nutné nahrát do repozitáře i metadata:

- **výrazy:** „European Union (EU)“; „Horizon 2020“; Euratom“ „Euratom research and training programme 2014–2018
- **název:** výzvy, akronym a číslo smlouvy
- **datum vydání publikace, případně délku embarga**
- **persistentní identifikátor (DOI)**

**Nenech si uplatvat příležitost
ke zviditelnění svých vědeckých
výsledků.**

Publikuj v Open Access!

Open Research Data

Spolu s publikacemi by měli autoři nahrávat i svá výzkumná data do repozitářů. „... beneficiary must aim to deposit at the same time the research data needed to validate the result presented in the deposited scientific publications, ideally into a data repository.”³

Povinnost pro otevřený přístup k výzkumným datům se týká těchto oblastí:

Budoucí a vznikající technologie (FET)

Evropské výzkumné infrastruktury – část e-Infrastruktury

Průlomové a průmyslové technologie (LEIT) – část ICT

Společenské výzvy:

- zajištění, čistá a účinná energie – část Smart Cities and communities
- ochrana klimatu, životní prostředí, účinné využívání zdrojů, suroviny – kromě surovin
- evropa v měnícím se světě – inkluzivní, inovativní a reflexivní společnost
- věda se společností a pro společnost

Výzkumná data jsou:

- fakta a čísla
- statistiky
- výsledky měření
- pozorování experimentů
- může jít jak o zpracovaná data tak i o nezpracovaná

Otevřený přístup se týká dvou druhů dat:

- data, včetně metadat, která slouží pro ověření výsledků prezentovaných v publikaci – zveřejnit co nejdříve
- jiná data

Data management plan

Dokument, který stanovuje, jak bude s daty nakládáno během projektu a rovněž po jeho skončení. Je třeba jej zpracovat během prvních 6 měsíců projektu.

Je samozřejmě možné jej v průběhu aktualizovat.

Hlavní otázky k zodpovězení:

What types of data will the project generate/collect?

What standards will be used?

How will this data be exploited and/or shared/made accessible for verification and reuse?

If data cannot be made available, explain why.

*How will this data be curated and preserved?*⁴

3 EUROPEAN COMMISSION. Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020 [online]. 2013 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

4 EUROPEAN COMMISSION. Guidelines on Data Management in Horizon 2020 [online]. 2013 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf

Open Research Data – Opt-out

Z povinnosti ukládat a volně zveřejňovat výzkumná data se lze vyvázat, pokud se splní náležitě podmínky, které musí být zdůvodněné v Data Management Plan:

if participation in the Pilot on Open Research Data is incompatible with the Horizon 2020 obligation to protect results if they can reasonably be expected to be commercially or industrially exploited;

if participation in the Pilot on Open Research Data is incompatible with the need for confidentiality in connection with security issues;

if participation in the Pilot on Open Research Data is incompatible with existing rules concerning the protection of personal data;

if participation in the Pilot on Open Research Data would jeopardise the achievement of the main aim of the action;

if the project will not generate / collect any research data;

if there are other legitimate reason to not take part in the Pilot (at proposal stage – free text box provided).⁵

Data repozitáře – seznamy

<http://www.re3data.org>

<http://databib.org>

Informace a anglické citace o Otevřeném přístupu ve vztahu k Horizon 2020 jsou čerpány z dvou dokumentů:

Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020 a **Guidelines on Data Management in Horizon 2020**

Open Access Week 2014

*Od 20.–26. 10. 2014 bude probíhat mezinárodní propagační akce na podporu otevřeného přístupu k výsledkům vědy – Open Access Week. Letos se zapojí Mendelova univerzita v Brně již potřetí. V rámci této akce je pořádána výstava v átriu Provozně ekonomické fakulty a přednáška na téma Open Access a Horizon 2020. Existuje i sekce věnovaná otevřenému přístupu na webových stránkách Ústřední knihovny a Informačního centra MENDELU – <http://uvis.mendelu.cz/open-access>
Tuto akci zaštiťuje na MENDELU Ústav vědecko-pedagogických informací a služeb. Případné dotazy pište na dotazy.knihovna@mendelu.cz*

5 EUROPEAN COMMISSION. Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020 [online]. 2013 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

Použité zdroje

Accessibility, sustainability, excellence: how to expand access to research publications: Report of the Working Group on Expanding Access to Published Research Findings. *Research Information Network* [online]. 2012, [cit. 2014-09-23]. Dostupné z: <http://www.researchinfonet.org/wp-content/uploads/2012/06/Finch-Group-report-FINAL-VERSION.pdf>

BARTOŠEK, M. Open access – otevřený přístup k vědeckým informacím. Úvod do problematiky. *Zpravodaj ÚVT MU*. ISSN 1212-0901, 2009, [cit. 2014-09-23] roč. XX, č. 2, s. 1–7. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/628.html>

Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003. Dostupné z <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>

Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities, [online]. 2003. [cit. 2014-09-23]. Dostupné z: <http://oa.mpg.de/lang/en-uk/berlin-prozess/berliner-erklarung/>

BOAI – Budapest Open Access Initiative, [online]. 2002, [cit. 2014-09-23]. Dostupné z: <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>

BUTLER, Declan. Investigating journals: The dark side of publishing. *Nature*. 2013-3-27, vol. 495, issue 7442, s. 433–435. DOI: 10.1038/495433a. Dostupné z: <http://www.nature.com/doi/finder/10.1038/495433a>

EUROPEAN COMMISSION. Guidelines on Open Access to Scientific Publications and Research Data in Horizon 2020 [online]. 2013 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

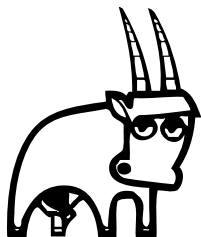
EUROPEAN COMMISSION. Guidelines on Data Management in Horizon 2020 [online]. 2013 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf

KREJČÍ, J. Otevřený přístup k datům, [online]. [cit. 2014-09-23]. Dostupné z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/b1f18dce972fbac96a81f30595b9a705d93bf540_DaV12_1_p101_107.pdf

LAAKSO, Mikael a Bo-Christer BJÖRK. Anatomy of open access publishing: a study of longitudinal development and internal structure. *BMC Medicine* [online]. 2012, [cit. 2014-09-23]. roč. 10, č. 1, ISSN 1741-7015. DOI: 10.1186/1741-7015-10-124. Dostupné z: <http://www.biomedcentral.com/1741-7015/10/124>

<http://www.openaccessweek.org>

<http://www.openaccess.cz/cs/openaccess>

**I velká zvířata
ve vědě publikují
v Open Access.**

Zkus to taky!

